

sig som en lidet villig samarbejdspartner. De mange forfalskede breve, som Bremerkirken producerede, uvist præcis hvornår, vidner om dens kamp for at holde på Norden ved at henvise til angivelige, ældre pavebreve.

Adam glorificerer Harald: Allerede før han blev døbt, samarbejdede han med Bremerkirken, han blev døbt efter den tyske konges sejr over ham, han fyldte hele Norden med præster og kirker, mindet om ham vil leve i Bremen, og Adam kan slutte sin fremstilling således: »Han blev uskyldig såret og forjaget for Christi skyld, men han vil, det håber jeg ikke komme til at savne martyrkrønen«. Det er Niels Lunds store fortjeneste, at han påviser ærkebiskopkrønikens karakter af politisk pamflet og den klare tendens i skildringen af Harald: sammenkoblingen mellem Bremerkirkens indsats og den glørværdige Harald. De mere samtidige kilder viser imidlertid intet om et samarbejde mellem Bremersædet og den danske konge.

Når Niels Lund herpå betvivler samtlige Adams oplysninger om Haralds endeligt, får han det vanskeligere. Han finder det ikke sandsynligt, at Harald flygtede til det hedenske Jumne, det havde været rimeligere at flygte til de kristne abodriter. Og heller ikke sandsynligt, at hans mænd kunne lade ham begrave i Roskilde, når Sven beherskede landet. Lunds analyse er her fyldt med sandsynlighedsbetragtninger, hypotetiske antagelser og fornuftsrationer. Det er da muligt, han har ret, men han fremskaffer ikke noget bevis imod Adams oplysninger. Når dette er sagt, skal jeg atter fremhæve den lille bogs store fortjeneste, påvisningen af Adams stærkt tendentiøse fremstilling af Haralds liv og død. I øvrigt er bogen velskrevet og spændende og nydeligt trykt. I litteraturlisten savnes en henvisning til Aage Trommers afhandling fra

1957, som blandt andet påpeger den politiske tendens i Adams krønike.

Erik Ulsig

Vivian Etting: *Fra fællesskab til blodbad. Kalmarunionen 1397-1520.* (Gyldendal, 1998). 231 s., 238 kr.

Vivian Etting, der blandt andet er forfatter til en bog om Margrete den Første, har også villet deltage i fejringen af Kalmarunionens 600-års jubilæum. Imidlertid kan det være svært for af andre ting travlt optagne historikere at nå at overholde deadlines. Det gælder naturligvis også for dem, der bidrager til den voksende historiske jubilæumsindustri, så denne bog udkom den 6. oktober 1998 og bærer endda præg af hastværk.

Skelettet i bogen udgøres, naturligt nok, af en kortfattet oversigt over den ganske udviklede politiske historie i de 123 år, Kalmarunionen »eksisterede« med samt forhistorien. Reelt eksisterende var den politiske forening af de tre riger nu kun i perioderne 1389-1448, 1457-71 med afbrydelser, 1497-1501 samt 1520-21, og hvis man ser bort fra tiden før 1397 samt de perioder under Christian I, hvor Karl Knutsson var konge af Sverige, bliver kun ca. halvdelen af de 123 år tilbage. På dette skelet anbringes forskellige dele med mere kødfylde – fortrinsvis af kulturhistorisk art. Det er tydeligt, at dette stof i langt højere grad har forfatterens interesse, og her kan hun da også lejlighedsvis bidrage med nye eller mindre kendte oplysninger og synspunkter. Spændende er således et kapitel om de konge- og dronningekroner, Erik af Pommern skænkede til Vadstena Kloster. Der argumenteres for sandsynligheden af, at den mest pragtfulde af kronerne var medbragt af dronning Philippa fra hendes hjemland England, hvorefter forfatteren på baggrund af en indgående sam-

tidig skildring forsøgsvis kan rekonstruere kronen, hvis senere skæbne i øvrigt stort set kan følges. Birgittinerordenen får desuden sit eget kapitel, hvor nyere forsknings fremdragelse af dens store politiske betydning i unionsperioden med rette får en central placering. Et kapitel om »Norden mellem sengotik og renæssance« gaber over meget på beskeden plads, men har især sin interesse ved at inddrage svenske kunsthistoriske monumenter fra perioden, som det også sker i et afsnit om Bernt Notkes berømte »Skt. Jørgen og Dragen« i Storkyrkan i Stockholm. Bogens næstlængste kapitel handler om Christian I's store udlandsrejse og hans indblanding i europæisk politik, et emne som Vivian Etting tidligere har kastet nyt lys over.

Forfatterens syn på Kalmarunionen er præget af Kr. Erslevs ofte gentagne tanker fra 1882 om, at det var uheldigt, at unionen i udgangspunktet var præget af Margretes og Erik af Pommerns forsøg på magtcentralisering og dansk dominans i forhold til de øvrige riger. Imidlertid havde de jo nok lært af den svenske kongemagts triste erfaringer i 1300-tallet med et uregerligt gejstligt og verdsligt aristokrati og (som følge heraf) kronisk finansnød eller det, der var værre. En adelsrepublikansk personalunion, som var det efterhånden mere eller mindre realiserede alternativ, ville ydermere have medført, at den danske og norske kongemagt i udgangspunktet skulle have renonceret på sine stærke stillinger i disse lande med risiko for snarlig splittelse som følge af udkrystallisering af indenlandske ledere, som det både før og siden skete i Sverige. Projektet kunne næppe gøres langtidsholdbart i en periode, hvor stærke aristokratier var eller blev statsbærende i Sverige og Danmark.

Efter det svenske oprør mod Erik af Pommern i 1434 blev unionens videre skæbne i høj grad afhængig af modsæt-

ninger inden for det svenske højaristokrati. Vivian Etting understreger med rette, at denne historie ikke (blot) kan betragtes som svensk national frigørelse fra dansk dominans. På den anden side bliver hun meget vankelmodig/uklar efter slaget ved Brunkeberg i 1471, hvor de fortsatte stridigheder nu betragtes som udslag af »en regulær magtkamp mellem ... Danmark og Sverige«. Alligevel omtales der fortsat et stærkt parti i det svenske rigsråd, der ønsker union (se f.eks. s. 182). Hvis man (igen) inddrager den utvivlsomme vækkelse af en national identitet i brede kredse af den svenske befolkning, som skete efter 1434, skulle det imidlertid nok være muligt at tegne et mere nuanceret billede af udviklingen fra folkelig og aristokratisk modstand mod den stærke kongemagt til kampen for total national autonomi i Sverige fra 1521. Eller til »Sverige ... igen [var] blevet herre i eget hus« (s. 203). Men som sagt: Den politiske udvikling har ikke forfatterens hovedinteresse, og det er da også stort set begrænset til det nævnte, hvilket krudt der bruges på analyse af denne.

Værre er det, at fremstillingen af den politiske udvikling – især før 1397 – rummer mange faktuelle fejl. Det er fristende at forlade sig på sin hukommelse, når deadlines bliver for påtrængende. Imidlertid er hukommelsen jo som bekendt en svigefuld allieret, og vi laver alle fejl på den bekostning. På en vis måde er det mest problematisk, når det sker i fremstillinger beregnet på en bredere offentlighed. Denne og dens anmeldere forventer med rette, at faguddannede historikere i det mindste har styr på de faktuelle forhold, mens måden hvorpå de kombineres jo altid lader sig diskutere. Offentligheden har heller ikke andre muligheder, idet det kun er nogle få specialister, der på stående fod er i stand til at afsløre glemsomhederne. Sådanne fremstillinger bruges i tillid til

forfatterens viden til opgaveskrivning i gymnasiet og i andre uddannelsesinstitutioner samt til videnstilegnelse i en historisk interesseret offentlighed. Sådanne brugere har krav på, at deres tillid ikke misbruges.

I øvrigt kan man, når man netop selv er blevet gennemheglet af en forlagsredaktør, undre sig lidt over, at Gyldendal ikke har folk, der griber ind over for sådanne sproglige ubehjælpomheder, som lejlighedsvis optræder i denne bog.

Anders Bøgh

Jørgen H. Barfod: *Flådens fødsel*. Marinehistoriske skrifter 22. (Gyldendal, 1990). 200 s., 200 kr.

Jørgen H. Barfod: *Christian 3.s flåde*. Marinehistoriske skrifter 25. (Gyldendal, 1995). 297 s., 250 kr.

Flådehistorie har sjældent fristet historikere, men oftest flådeofficerer, således den uheldige søhelt H.G. Garde (han blev 1849 straffet med arrest for sit medansvar for, at lineskibet »Gefion« eksploderede), der 1832-35 udgav fire bind kilder og 1861 *Den dansk-norske Sømagts Historie 1535-1700*. I 1942 udgav søofficeren Halfdan Barfod – vist i anledning af søkadetakademiets jubilæum – den populærhistoriske *Vor flåde i fortid og nutid*. Og hans søn Jørgen H. Barfod – den første professionelle flådehistoriker – har taget interessen i arv; på nuværende tidspunkt foreligger de fire første bind til en dansk flådehistorie, hvoraf de første to indgår i anmeldelsen; de to følgende vil blive behandlet senere. I forordet til det første bind (s. 8f.) skriver Jørgen Barfod, at hans konklusion blev en »anden end den, jeg havde ventet«; hvad han havde forventet var, at flåden i overensstemmelse med den gangbare opfattelse blev grundlagt af kong Hans, dvs. omkring 1500 under konflikterne med Sverige og hansestæderne. Man kan fuldt ud til-

slutte sig hans betoning af, at middelalderens kilder flyder karrigt, og at »det har været som at finde en nål i en høstak«. I konklusionen betoner Barfod da flere gange (s. 191 og 200), at der ikke kan hæftes noget årstal på »flådens fødsel«, men at den havde været en lang og omskiftelig proces fra dronning Margretes forordning 1396 til middelalderens slutning. Men bortset fra dronningens flådetogter mod hanseaterne 1384-85 og bekæmpelsen af sørøveriet omkring 1400 (måske, som forfatteren foreslår) i forståelse med de vendiske stæder, hører flådeopbygningen naturligvis kriseperioderne til; det, som frem for alt slår læseren, bliver, at både dronningen og Erik af Pommern – senere også Christian I – har kunnet udnytte deres forbindelser til England med dets langt større flåde og større ekspertise.

Som inkarneret landkrabbe deler anmelderen ikke Barfods græmmelse over, at skibenes navne ikke kendes før sent (kapitel 5), men det foreliggende materiale samles i et bilag (s. 201-208), hvad det nok burde have været hele værket igennem. Det eneste, som vil kunne have interesse for den almindelige læser, må være den samlede tonnage, bestykning og mandskab. For middelalderens vedkommende mener Barfod (s. 74f.), at skibene blev opkaldt efter deres oprindelsessted, sælger eller type. Mere interessant vil det være, om der frem gennem tiden blev anvendt forskellige navngivningsmønstre, hvad alt tyder på; det gælder den nyere tids pompøse, symbolske, mytologiske eller religiøse navne.

Bedst falder kapitel 4 ud, der følger den skibstekniske udvikling indtil »det store nybrud« efter 1480. Ganske korrekt fremhæver Barfod flere gange, at den ældste søkrigsførelse blot overfører landkrigsførelsen – inklusive bestykning – til havet; modstandernes fartøjer blev vædret og bordet. At Oluf Aksel-